

LICHAMELIJKE opvoeding

MAGAZINE

Extra
artikel

Dit verhaal is de uitgebreide versie van het artikel dat verscheen in het praktijkgedeelte van *Lichamelijke Opvoeding Magazine* 3 van april 2018

Over de ongewenste gevolgen van Club Extra

In dit artikel worden praktijk en toekomstkansen van Club Extra beschreven. Daarbij staan drie vragen centraal. Ten eerste: wat zijn de bedoelingen van deze club, met welke werkwijze wordt geprobeerd deze te bereiken en in welke mate worden deze bedoelingen gerealiseerd? Ten tweede: hoe kunnen we de (beperkte) realisatie van de nagestreefde effecten verklaren? Hierbij wordt gezocht naar verklaringen voor de resultaten die Club Extra al dan niet veroorzaakt. Ten derde: welke bijdrage kan Club Extra in de toekomst leveren aan de integratie van kinderen die moeilijk thuis raken in onze bewegingscultuur? Daarbij komt aan de orde of - en zo ja op welke manier - de waarde die Club Extra toevoegt aan het sportlandschap haar voortbestaan rechtvaardigt. *Tekst Karel Verweij*

Het is inmiddels meer dan 25 jaar geleden dat schoolarts Nit Idema en kinderfysiotherapeut Bert Halfwerk aandacht vroegen voor motorisch minder vaardige kinderen die zich moeilijk op een sportvereniging kunnen handhaven. Uit hun ervaringen bleek dat het sportaanbod onvoldoende werd aangepast aan de mogelijkheden van deze kinderen waardoor zij weinig succeservaringen opdeden en uit de jeugdsport verdwenen. Idema en Halfwerk verzochten de Calo te Zwolle daarom de mogelijkheid te onderzoeken van een sportvoorziening voor kinderen met een bewegingsachterstand. De Calo gaf hieraan gehoor en onderzocht enkele

speciale, al bestaande voorzieningen van sportverenigingen. Hieruit bleek dat kleine groepen noodzakelijk zijn om motorisch minder vaardige kinderen tot hun recht te laten komen en dat op sportverenigingen geld, tijd en professioneel kader voor zo 'n voorziening ontbreken. Nieuwsgierig naar de waarde van dit soort arrangementen roept de Calo in 1992 'Club Extra' in het leven. Op deze bijzondere sportclub worden onder leiding van bewegingsonderwijzers, in kleine groepen en met extra aandacht, vier- tot twaalfjarigen die met moeite leren bewegen in staat gesteld hun bewegingsmogelijkheden te verruimen.

Foto 1 eerst met hulp

Foto 2 en dan alleen

1 Hoe Club Extra het verschil probeert te maken

1.1 Bedoelingen en doelgroep

Moeilijk bewegen lerende kinderen hebben vaak negatieve ervaringen opgedaan in bewegingssituaties: op de sportclub, in de gymles en/of op straat. Veel van deze kinderen hebben bewegend nog weinig succes en plezier ervaren. Club Extra wil haar leden daarom allereerst succes in bewegen geven, zodat ze (weer) plezier krijgen en ontvankelijk raken om te leren bewegen. Een tweede bedoeling is dat kinderen hun bewegingsachterstanden inlopen en doorstromen naar een gewone sportvereniging. Zwakke bewegers zijn namelijk veelal onvoldoende vaardig om deel te kunnen nemen aan voor leeftijdsgenoten geschikte bewegingsactiviteiten. Het verminderen of wegwerken van de achterstanden bewerkstelligt dat ze aansluiting vinden en net als andere kinderen kunnen deelnemen op een sportclub.

De tweede bedoeling leidt op Club Extra tot een werving van kinderen met (aanzienlijke) leerachterstanden die gemotiveerd zijn om deze te verminderen. Toch blijken de professionals op Club Extra in de praktijk om twee redenen terughoudend in het omgrenzen van de doelgroep. Ten eerste is het onwenselijk dat kinderen hun lidmaatschap gaan toeschrijven aan een manco dat ze (zouden) hebben. Voorkomen moet worden dat kinderen zich apart, raar, gek of ziek moeten voelen (of dat ouders dat van hun kind moeten denken) om lid te kunnen worden van de vereniging. Ten tweede meldt een deel van de kinderen zich bij Club Extra aan nadat ze bij gewone sportverenigingen aan de rand belandden of buitengesloten raakten. Omdat dit uitvoegen zich bij Club Extra niet mag herhalen plooit de club zich naar de behoeften van deelnemers. Peter

Dooijeweerd: “De term ‘motorisch zwakke kinderen’ laat een boel verschillende interpretaties toe. Dit is plezierig, omdat het niets van te voren uitsluit en er vervolgens per kind bekeken kan worden

of ‘Club Extra’ iets voor hem/haar is.” (Dooijeweerd, 1993, p. 8). Het accent op inclusie veroorzaakt heterogene Club Extra-groepen.

Foto 3 succeservaring

1.2 Werkwijze

Kinderen doorlopen op Club Extra vier fasen. Eerst stelt het kader vast of de vereniging het kind iets kan bieden (instroom). Daarna bepaalt de lesgever het bewegingsniveau van het kind (niveauiduiding). Vervolgens vindt verbetering van het bewegen plaats (niveauperbetering). Tot slot wordt een plaats gezocht bij een voor het kind kansrijke sportvereniging (uitstroom). Voor de vormgeving van de tweede en derde fase is geen werkplan voorradig. Al doende en samen met kinderen geeft de lesgever de bewegingspraktijk in een cyclisch proces vorm. In de praktijk is zo

een ‘didactische werkwijze’ ontstaan met veel keuzeruimte voor de kinderen. Hoe ziet deze werkwijze eruit? Voor de les richt de lesgever de gymzaal in met materiaalopstellingen. Aan het begin van de les ontvangt de lesgever de kinderen op informele wijze in een kring en luistert naar wat zij inbrengen. Vervolgens wordt informatie over de les verstrekt:

- Welke richtlijnen voor bewegingsuitvoeringen gelden er?
- Hoe kunnen de opstellingen en/of activiteiten makkelijker en moeilijker worden gemaakt?

- Mogen de kinderen de hele les vrij kiezen uit het aanbod of moeten er een aantal activiteiten worden gedaan?
- Mogen kinderen individueel keuzes maken of nemen ze deel in - door hen zelf of door de lesgever gemaakte - groepjes?

Tijdens de les betreft de lesgever kinderen bij elkaar. Door hen bijvoorbeeld aan elkaar te laten voordoen wat ze hebben geleerd. De vele beurten, de ruimte voor eigen keuzes, het veel herhalen van activiteiten, de geijkte regelingen en het zelf aanpassen van opstellingen en activiteiten tijdens de les spreken kinderen op hun mogelijkheden aan en maken dat kinderen ook zonder tussenkomst van de lesgever leren bewegen. Het niveau van kinderen verbetert hierbij terloops door activiteiten stapje voor stapje moeilijker te maken. Cruciaal daarbij is dat kinderen ruimte wordt geboden om eigen keuzes te maken. Ze ervaren hierdoor dat de controle over hun leeromgeving in hen zelf ligt en dat ze niet zijn overgeleverd

aan de overredende directieven van lesgevers. Dit geeft hen 'lucht' en biedt hen ruimte om eigen leerwensen te ervaren en te genieten van mogelijkheden die ze op eigen kracht blijken te kunnen realiseren.

Deze 'pedagogische grondgedachte' van Club Extra vatten Corina van Doodewaard en Ruud Bosscher in vier richtinggevende zinnen samen:

- "geef me die activiteiten waarin ik ontdek wat ik leren kan
- geef me de kans om het zelf te proberen
- geef me een groep om het op mijn manier mee samen te doen
- geef me de tijd en de ruimte om een doorstap te maken." (Van Doodewaard & Bosscher, 2008, p. 5).

Op Club Extra eigenen kinderen zich dus samen met andere kinderen bewegingsmogelijkheden toe. De lesgever faciliteert hen door geschikte bewegingsactiviteiten te kiezen, relaties met anderen te stimuleren en hen tijd te gunnen.

Foto 4 plezier in bewegen

1.3 Effectevaluatie

Slaagt Club Extra erin om haar leden (weer) plezier in sport en bewegen te laten krijgen en stromen zij ten gevolge van een verkleining van de bewegingsachterstand door naar gewone sportverenigingen? Het enige experimentele onderzoek naar de psychosociale effecten van deelname aan Club Extra (TNO Kwaliteit van Leven, 2005) geeft antwoord op deze vraag. De conclusie van dit onderzoek is dat “Het merendeel van de kinderen uit de experimentele groep met plezier naar ClubExtra ging. Deelname aan ClubExtra heeft echter niet geleid tot een significante verbetering van de sociale en motorische competentiebeleving en evenmin tot een significante verbetering van de motorische ontwikkeling van de experimentele groep ten opzichte van de controlegroep. Op attitude, intentie en sportparticipatie kon eveneens geen significant effect worden aangetoond gedurende de onderzoeksperiode.” (De Vries et al., 2005, p. 5). Volgens dit onderzoek realiseert Club Extra haar doelstellingen gedeeltelijk. Lesdeelname leidt wel tot plezier in bewegen maar niet tot verkleining van de bewegingsachterstand en toename van de sportparticipatie.

2 Mogelijke verklaringen voor de (beperkte) doelrealisatie

Kinderen ervaren waarschijnlijk plezier op Club Extra omdat activiteiten hier bij hen lukken. Deze succeservaringen lijken te worden bevorderd doordat lesgevers met kinderen een goede band ontwikkelen. Lesgevers prijzen de kinderen voor wat is gelukt en zijn bereid zich in te leven en de activiteiten aan te passen aan de leefwereld en mogelijkheden van de kinderen. (Van Doodewaard & Bosscher, 2008).

Waarom leidt Club Extra dan niet tot een kleinere bewegingsachterstand en een grotere sportparticipatie? Enkele veronderstellingen. Allereerst is het zeer wel mogelijk dat de afzonderlijke opvang van achterstandskinderen op Club Extra veroorzaakt dat zij minder vooruitgaan dan kinderen in de jeugdsport. Doordat de ‘achterblijvers’ aan de jeugdsport zijn onttrokken kan deze praktijk meer op maat van de wel aanwezige, getalenteerdere kinderen worden vorm gegeven. Niet gehinderd door bewegingszwakkere kinderen kunnen zij hier op eigen niveau en tempo leren bewegen. Per saldo zouden hierdoor de niveaoverschillen met Club Extra-kinderen wel eens kunnen toenemen. Het ongewenste gevolg van Club Extra is dan dat het terugbrengen van deze kinderen op het niveau van leeftijdsgenoten in sportverenigingen steeds verder uit zicht raakt. Daardoor neemt de ontoegankelijkheid van sportverenigingen voor kinderen met een bewegingsachterstand toe. Een tweede mogelijke reden voor het niet bereiken van beide doelstellingen is de manier waarop de lessen op Club Extra zijn ingericht. Zoals we zagen is er in deze lessen voor kinderen veel ruimte om te kiezen uit een steeds wisselend aanbod van niet al te moeilijke bewegingsactiviteiten (zie het YouTube-filmpje ‘promo film lessenmix club extra 2014’). Deze activiteiten stammen uit het bewegingsonderwijs en meestal niet uit de jeugdsport. Het aanbod lijkt te worden ingericht om aan de mogelijkheden van de kinderen tegemoet te komen en niet om hen te laten voldoen aan de eisen die sportactiviteiten stellen. In dit licht kan Adri Vermeer het onvermogen van Club Extra om de motorische ontwikkeling te bevorderen toeschrijven aan verkeerde activiteitenkeuzes, teveel nadruk op succeservaringen en onvoldoende

herhaling van nog niet beheerste activiteiten: “Veel onderzoek heeft inmiddels al aangetoond dat alleen specifieke oefenprogramma 's een vooruitgang in de motoriek laten zien (...) Kan een kind niet fietsen, ga dan fietsen en niet over de evenwichtsbalk lopen. Met andere woorden, oefen dat wat je niet kan, doe dit heel regelmatig en gericht en bij voorkeur meerdere keren per week.” (Vlastuin, 2005, pp. 25, 27).

Bewegingsachterstanden verminderen dus door veelvuldig, in een kort tijdsbestek die bewegingsvaardigheden te oefenen die niet worden beheerst. Dit gebeurt niet op Club Extra. In plaats van nog niet beheerste vaardigheden te oefenen mogen kinderen hier activiteiten doen die hen aanspreken. Het valt niet te

verwachten dat kinderen in deze betekenisvolle inrichting vanuit zichzelf herhaaldelijk bewegingsvaardigheden gaan oefenen die ze niet beheersen. Een derde reden voor de beperkte doelrealisering kan de gemêleerde samenstelling van Club Extra-groepen zijn. Door de inconsequente toepassing van selectiecriteria herbergen de lesgroepen kinderen waarbij de bewegingsachterstand niet de kernproblematiek is. Zo worden beperkt communicerende kinderen geplaatst om met andere kinderen te leren samenwerken. Het valt te verwachten dat de lessen deze problematieken activeren en dat de aandacht die ze opeisen verhindert dat er systematisch aan de bewegingsachterstanden wordt gewerkt.

Foto 5 band opbouwen

Resultaten

De resultaten van Club Extra blijken karig. Deelname aan de lessen leidt immers niet aantoonbaar tot bewegingsverbetering en sportparticipatie. Mogelijk belemmert de gebrekkige kwalificatie de overgang naar een gewone sportclub.

Dat Club Extra geen significant effect op de sportparticipatie van haar (ex-)leden uitoefent hangt ook samen met de verschillende verenigingsculturen van Club Extra en de jeugdsport. Op Club Extra ontwerpen professionals bewegingsactiviteiten met het oog op de mogelijkheden en wensen van allerhande van de norm afwijkende kinderen. In de jeugdsport selecteren en trainen vrijwilligers getalenteerdere kinderen voor deelname aan wedstrijden met gestandaardiseerde bewegingsactiviteiten. Aan beide culturen liggen elkaar tegensprekende waarden ten grondslag. Het pedagogische en economische perspectief botsen. Door het centraal stellen van de persoonlijke ontwikkeling bereidt Club Extra onvoldoende voor op de competitieve jeugdsport. De vormgeving van een voor kwetsbare kinderen veilige en rijke leeromgeving gaat ten koste van hun integratie in de sportgemeenschap. De noodzaak deze kinderen 'hier en nu' op maat te ontwikkelen staat ook op gespannen voet met de toerusting die nodig is om 'later' in de samenleving te functioneren. De moeite hiertussen te kiezen verwoordt Lea Dasberg als volgt: "Maar al spoedig bleek (...) het dilemma van tegelijkertijd te willen opvoeden binnen een geïsoleerd, onbezorgd, angstvrij 'jeugdland' en te willen voorbereiden op de zorgenrijke en verantwoordingsvolle volwassenheid." (Dasberg, 1975, p. 75). In alles oogt Club Extra als een archetype van 'jeugdland'. De werkwijze is immers geheel ten dienste van de afwijkende ontwikkeling van haar

leden vorm gegeven. Daarmee is Club Extra geen 'pedagogische provincie' meer van een groter en belangrijker geheel, maar is ze "(...) een eiland geworden, extreem geïsoleerd van het volwassen continent." (Dasberg, 1975, p. 67). Onbedoeld draagt Club Extra bij aan de segregatie van bewegingsarme kinderen.

3 De toekomst van Club Extra

Bij nader inzien behoort Club Extra niet tot het sportlandschap. De introductie in meerdere bewegingsgebieden, de ontwerpende, inclusieve benadering en de sociaal-constructivistische werkwijze maken deze bijzondere sportclub tot een vreemde eend in de bijt van de jeugdsportcultuur. Het valt dan ook niet te verwachten dat Club Extra de jeugdsportparticipatie van bewegingsarme kinderen kan vergroten. Daarvoor is ook de houding van de jeugdsport jegens kansarme kinderen te afwijzend.

Beschouwen we Club Extra echter als een vorm van 'vrije tijdsonderwijs' - dat speciale kinderen plezier in bewegen en leerkansen biedt - dan voegt deze bijzondere sportclub wel degelijk waarde toe aan de buitenschoolse bewegingscultuur. Om deze waarde te realiseren zoekt Club Extra het best aansluiting bij het organisatiekader van de 'Brede School'. Hierin zijn vaak ook het onderwijs, de sport en de jeugdzorg vertegenwoordigd. De expertise van bewegingsleerkrachten, sporttrainers en jeugdhulpverleners kan Club Extra-lesgevers hier ondersteunen in de vormgeving van passende naschoolse bewegingsprogramma's. Daarbij kunnen de lesgevers zich richten op het binnen- en buitenschoolse domein. In het eerste geval ontwikkelt Club Extra haar remediërende functie zo dat het moeilijk lerende kinderen helpt in de gymles en op het schoolplein bewegend deel te nemen.

In het tweede geval staat ze model voor een vernieuwend bewegingsverband; een 'jeugdland' dat kinderen compromisloos 'een stem geeft' en zich niets aantrekt van bestaande grenslijnen. Hoewel op het 'eigen geluid' van kinderen niet vooruit valt te lopen, kunnen de kernwaarden als

volgt worden gemarkeerd: bewegen centraal, brede ontwikkeling, iedereen welkom, recht doen aan verschillen, 'uitstaan' naar anderen, succeservaringen, onbezorgd genieten, ook competitief en -toch ook niet onbelangrijk - met een meebeslissingsrecht voor kinderen.

Arnold Consten, Harry Danes, Jantine Geleijnse, Chris Hazelebach, Willem Plomp, Wilma Tjalsma, bedankt voor jullie commentaar.

Bronnen

- Dasberg, L. (1975). *Grootbrengen door kleinhouden als historisch verschijnsel*. Meppel: Boom.
- Doodewaard, C. van, Bosscher, R. (2008). *Succesbepalende factoren van ClubExtra Zwolle voor kinderen met bewegingsachterstand*. Zwolle: Lectoraat Bewegen en Gedragsbeïnvloeding / Christelijke Hogeschool Windesheim.
- Dooijeweerd, P. (1993). *CLUB EXTRA – Naar een sportvereniging voor motorisch zwakke kinderen in Zwolle*. *Lichamelijke Opvoeding*, 81, 5, pp. 7, 8.
- Vlastuin, M. (2005). Een hekel aan gym? ClubExtra brengt kinderen in beweging. *Balans Magazine – tijdschrift over leer-, ontwikkelings- en gedragsstoornissen*, 18, 7, pp. 24-27.
- Vries, S.I. de, Ooijendijk, W.T.M., Stiggelbout, M., Hopman-Rock, M. (2005). *ClubExtra – Effectevaluatie van een beweegprogramma voor kinderen met een motorische achterstand*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.

Foto's Anita Riemersma

Contact: K1.verweij@hetnet.nl

Kernwoorden bewegingspraktijk, bewegingsachterstand, jeugdsportparticipatie